

№ 01 (546)
Студзень 2015 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Рэгіён: белы храм
вёскі Рымкі –** стар. 2
- ☞ **Традыцыі: калядаванне
на Дзісеншчыне –** стар. 5
- ☞ **Царкоўнае краязнаўства:
праваслаўе на Рагачоўшчыне –** стар. 6

❄ З Вялікага Бору ❄ ў Вялікае жыццё

*Я не скажу, што бачыў свет,
Але на моры і на сушы
Жывых людзей жывыя душы
Ў маёй пакінулі свой след...*

Іван Чыгрынаў

Мабыць, у краіне няма раёнаў, якія могуць пахваліцца тым, што з'яўляюцца радзімай не аднаго, а некалькіх шырока вядомых пісьменнікаў. Што цікава: гэтыя куткі, як правіла, надзіва маляўнічыя... Так і Касцюковічына, дзе цячэ рака Бесядзь, вабіць сваёй прыгажосцю і маляўнічасцю. Наш край – радзіма Аркадзя Куляшова, Аляксея Русецакага, Алеся Пісьмянкова, Леаніда Левановіча, Васіля Хомчанкі, Масея Сяднёва, Рыгора Ігнаценкі, Івана Ісачанкі, Сяргея Ісачанкі, Віктара Патапенкі, Міколы Леўчанкі... На зямлі гэтай пабачыў свет і Іван Чыгрынаў... Нядаўна нашаму таленавітаму земляку споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння. Касцюковіцкая цэнтральная раённая бібліятэка з 1996 года з гонарам носіць імя славутага земляка.

Кожны юбілей Івана Гаўрылавіча – свята для ўсіх касцюкавічанаў. Бо цэнтральная бібліятэка разам з іншымі ўстановамі культуры раёна ладзяць святочныя мерапрыемствы, на якія з задавальненнем прыязджаюць нашыя знакамтыя землякі: пісьменнікі, навукоўцы, а таксама Людміла Прохараўна, жонка Івана Гаўрылавіча. Пасля такіх мерапрыемстваў краязнаўчы фонд нашай установы папаўняецца новымі матэрыяламі, бо госці едуць не з пустымі рукамі: рукапісы пісьменніка, фотаздымкі, кнігі з подпісамі і інш. Трэба адзначыць, што ладзяцца імпрэзы не толькі ў юбілейныя даты. Адна з галоўных задач – паказаць значэнне творчасці І. Чыгрынава ў гісторыі развіцця беларускай літаратуры, раскрыць свет пачуццяў, вобразаў, характараў, якія стварыў пісьменнік. Распрацоўваецца падрабязны план, які ўключае выстаўкі, аглянды, літаратурныя гадзіны, літаратурныя вечарыны. Памяці земляка прысвячаюцца літаратурныя чытанні, што праходзяць у бібліятэках і школах раёна. Вучні ўдзельнічаюць у конкурсах на лепшае сачыненне па творчасці пісьменніка і літаратурных віктарынах.

Да 80-гадовага юбілею пісьменніка цэнтральная бібліятэка падрыхтавала метадычны дапаможнік з прэзентацыяй «Вернасць жыццёвай праўдзе», адрасаваны бібліятэкарам, настаўнікам і ўсім, хто цікавіцца творчасцю І. Чыгрынава.

У фае ЦРБ аформлена выстаўка «Вернасць жыццёвай праўдзе». Да юбілею пісьменніка яна была значна абноўленая.

(Заканчэнне на стар. 4)

Хрыстос нарадзіўся! Слаўце!

Карціна Віктара Барабанцава «Каляды»

На тым тыдні...

* **22 і 23 снежня** ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі ладзіўся **гарадскі фестываль паэзіі «Мінская школа»** і імпрэзы «Мінская школа: актуальная паэзія», «Двухмоўны Мінск: паэтычны пераклад як камунікацыя». Удзельнікі фестывалю мелі магчымасць пазнаёміцца з сучаснымі паэтамі і адчуць асалоду ад беларускай літаратуры. Мастакі слова і перакладу, літаратуразнаўцы і аматары паэзіі шукалі адказы на пытанні аб тым, што зараз уяўляе сабой білінгвальная прастора Мінска, якія цяжкасці ўзнікаюць пад час узаемадзеяння розных культур на Беларусі ды інш.

* **22 снежня** інтэрнэт-часопіс перакладной літаратуры «ПрайдзіСвет» ладзіў **«Калядную вечарынку з «ПрайдзіСветам»**. У праграме імпрэзы значыліся прэзентацыя серыі «PostScriptum» (у тым ліку кнігі «Прыгоды Шэрлака Холмса» і «Падарунак на Каляды»), уручэнне прэміі часопіса «ПрайдзіСвет» за найлепшыя пераклады 2013 года, прэзентацыя 14-га нумара часопіса «Лабірынты іншасвету» ды шмат іншага.

* **22 снежня** ў Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета Беларусі адбыўся **Калядны дабрачынны баль кнігі і аўкцыён кнігі**. Гэтым разам там былі прадстаўлены кнігі, звязаныя з культурай і мастацтвам, – выданні па гісторыі Беларусі, класіка нашай літаратуры і творы сучасных аўтараў. Таксама пад час імпрэзы была прэзентаваная Вялікая энцыклапедыя Вялікага

тэатра Беларусі. Выданне, над якім выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі» працавала цягам двух гадоў, распаўвае пра гісторыю Вялікага тэатра пачынаючы з 1933-га. У энцыклапедыі змешчана каля дзвюх тысячаў архіўных і сучасных фотаздымак і больш за шэсцьсот артыкулаў.

* **23, 24, 29, 30 снежня і 5, 6 студзеня** ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы ладзіліся **«Калядкі ў Купалавым доме»**. Супрацоўнікі музея падрыхтавалі для маленкіх наведнікаў цікавую святочную праграму, пад час якой дзеткі даведаліся, як адзначалі Каляды ў Беларусі цягам апошніх ста гадоў, вадзілі карагоды з калядоўшчыкамі, спявалі ды танчылі, убачылі лялечны спектакль «У пошуках Снягуркі» і атрымалі ад яе падарункі.

Толькі белы храм над вёскаю...

«Калі ўпершыню трапляеш у гэту мясціну, то душа замірае ад убачанай прыгажосці, а вусны шэпчуць словы, якія нараджаюцца пачуццямі: «Божа мой! І ёсць жа яшчэ рай на Зямлі!»

Сапраўды, перад поглядам раскрываюцца шырокія прасторы з высокімі шайковымі травамі, што павольна калыхаюцца пад лёгкімі подыхамі ветру; велічная плынь Дзісны з зелянінай дрэвай уздоўж рэчышча, блакітным небам з цёплымі промнямі ласкавага сонца, і над усім гэтым – прыгожы беламураваны храм. Сярод садоў, што цягнуцца ўздоўж ракі, сям-там праглядаюцца стрэхі хат, і новая думка нараджае словы: «Ёсць жа людзі, якім Бог даў шчасце жыць у Раі..»

Ўжо амаль знікла з твару зямлі. У сучасных Рымках – царква, могілкі і паўразбураныя, а то і цалкам знішчаныя, хаты. Гэтая вёска – нібы сімвал-помнік усім беларускім мястэчкам і вёскачкам, якія цяпер паступова сыходзяць у нябыт.

У кнізе даецца апісанне маляўнічых рымкаўскіх ваколіцаў, гістарычных падзеяў, цікавых здарэнняў. У выданне ўключаныя геаграфічныя карты розных часоў і дакументы пераважна першай паловы XX стагоддзя.

Асноўны матэрыял кнігі склалі ўспаміны ўраджэнцаў вёскі, некаторыя з якіх прысутнічалі на прэзентацыі. Частку інфармацыі пра Рымкі аўтары сабралі з гістарычных крыніцаў, пера-

Мікалай Арэх і Ігар Пракаповіч

Але гэта – першае ўражанне. І здалёк. А заходзіш у вёску – і жах напайняе душу, сэрца ўзрушваецца ад крыўды і болю за тое відовішча, якое паўстае перад вачыма. Вясковыя хаты – гэтыя калекі-прывіды з выбітымі вокнамі, выразанымі сценамі, разрабаваным і раскіданым начыннем. Сады – перакручаныя зараснікі яблыняў і сліваў, што пачынаюць дзічэць і параслі высачэзнай крапівой і чарнобыльнікам. Нідзе не запяе певень, не завохчуць куры, не рыкне карова. Не чуваць людскіх галасоў. Паўсюль мёртва, жудасная цішыня... Вёска памерла, а белы храм узвышаецца над ёй як помнік. Толькі помнік каму і чаму?..

У вёсцы пакуль што ёсць імя і адрас: Рымкі, Пастаўскай раён Віцебскай вобласці».

Так пачынаецца новая кніга Мікалая Арэха і Ігара Пракаповіча «Рымкі: вёска на краі вечнасці», прэзентацыя якой адбылася 19 снежня ў чытальнай зале Пастаўскай раённай бібліятэкі. Аўтары, вядомыя мясцовыя краязнаўцы, прадставілі ўдзельнікам імпрэзы выданне пра паселішча, якое

важна дакументаў Глыбоцкага занальнага архіва, і асабістага вывучэння мясцовасці.

На прэзентацыі акрамя былых аднавяскоўцаў прысутнічалі мясцовыя краязнаўцы, настаўнікі, бібліятэкары, музейныя работнікі ды іншыя аматары гісторыі роднага краю. Пад час сустрэчы аўтары прадэманстравалі слайд-фільм, аснову якога склалі як уласныя ілюстрацыі, так і фотаздымкі, якімі падзяліліся ўраджэнцы Рымак. Мерапрыемства прайшло ў шчырай сяброўскай атмасферы, лірычна-настальгічны настрой якой узрушвалі шчымлівыя мелодыі скрыпкі ў выкананні маладой выкладчыцы пастаўскай музычнай школы Юліяны Янцэвіч.

Напрыканцы сустрэчы прысутныя пажадалі аўтарам плёну ў працы па зборы матэрыялаў пра родны край. І нагадавалі, што яшчэ шмат якія вёскі не маюць сваіх летапісаў...

Наталія
ПРАКАПОВІЧ
Фота
Вадзіма
ШЫШКО

Новая экспазіцыя ў Музеі Кузьмы Чорнага

Перад самым Новым годам у Музеі Кузьмы Чорнага ў аграгарадку Цімкавічы, што на Капыльшчыне, адбылося ўрачыстае адкрыццё абноўленай экспазіцыі музея класіка беларускай літаратуры. Гэта супала з шэрагам памятных датаў. У чэрвені 1964 года была адкрытая першая экспазіцыя гэтага музея. Кузьмы Чорнага (Мікалая Карлавіча Раманоўскага, які нарадзіўся 24 чэрвеня 1900 года) не стала 22 лістапада 1944 года. Цімкавічы – бацькоўскае мястэчка сям'і Раманоўскіх, тут некалі будучы пісьменнік скончыў народнае вучылішча, тут дагэтуль памятаюць аўтара першых беларускіх раманаў і ягоных сваякоў. Спачатку музей пісьменніка быў адкрыты ў мясцовай школе. А ў 1993 годзе яму нададзены статус дзяржаўнага. Цяпер музей размяшчаецца ў асобным будынку і з'яўляецца

філіялам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры.

На адкрыццё новай экспазіцыі з Мінска прыехала вялікая дэлегацыя беларускіх пісьменнікаў, журналістаў і супрацоўнікаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, а таксама сваякі Кузьмы Чорнага. Госці азнаёміліся з цікавымі матэрыяламі аб

жыцці і творчасці класіка, паглядзелі кароткія інсцэніроўкі твораў Чорнага, падрыхтаваныя вучнямі мясцовай школы, якая носіць імя пісьменніка.

А затым у гэтай школе ў рамках музейнага праекта «Літаратурнае падарожжа» адбылася сустрэча школьнікаў з пісьменнікамі і гасцямі свята.

Анатоль БУТЭВІЧ, фота аўтара
(Больш фота глядзіце на bfk.by)

Выхоўваць паэтычнымі словамі

Папулярна і творча пісьменніцаў – землякоў у Наваполацку надаюць значную ўвагу. Спрыяюць гэтаму творчыя сустрэчы літаратараў з навучэнцамі. Пра адну з такіх імпрэзаў і хочацца распавесці.

Чароўныя паэтычныя радкі прагучалі пад час сустрэчы полацкіх і наваполацкіх літаратараў з вучнямі ў пакоі школьніка «Надзея» Палаца дзяцей і моладзі Наваполацка.

У цэнтры ўвагі была паэзія Галіны Загурскай з нагоды выхаду ў свет яе трэцяга зборніка – «З росаў святаянных». Гэтую паэтку з Полацка, рэдактара літаратурнага аб'яднання «Надзвінне», можна смела назваць жывым класікам сучаснасці. Вершы яе глыбокія зместам, дасканалыя формаю, зачароўваюць прыгажосцю, прышчэплваюць эстэтычны густ, узвышаюць і выхоўваюць душу, абуджаюць патрыятычныя пачуцці, бо яе паэзія бярэ вытокі ад роднай прыроды, ад народнага слова. Галіна Пятроўна каротка расказала пра сябе, чытала вершы. З прывітальнымі словамі звярнуліся да яе наддзвінцы. Мікалай Балдоўскі, кіраўнік аб'яднання, расказаў пра працу Г. Загурскай у гэтай творчай суполцы, праспяваў песні на яе словы і прачытаў свае вершы. М. Балдоўскі адзначыў і той факт, што ў выдадзеным напрыканцы мінулага года зборніку «Надзвінне 2013» надрукаваныя творы і пяці навапалачанцаў: паэта Валерыя Старынскага, празаіка Вяча-

слава Атрахімовіча, паэтак Алы Івановай і Ларысы Міхновіч, публіцысткі Валянціны Сопікавай.

А. Іванова цёпла адазвалася аб паэзіі Г. Загурскай, пачытала свае вершы. Паэтку хвалюць праблемы экалогіі, выхавання маладога пакалення – гэта прагучала ў яе вершах. Уладзімір Куц распавёў пра Г. Загурскую як мастачку і чытаў вершы аб рамантыцы марскіх вандровак, аб сябрах-мараходах. Трэба зазначыць, што дзеці задавалі пытанні ўсім прысутным, выявіўшы пры гэтым веданне паэзіі літаратараў Полаччыны.

Вельмі канструктыўным адбыўся дыялог з навучэнцамі ў навапалачанкі, ветэрана педагогічнай працы, паэтэсы Джэмы Пугачэўскай. Яна не толькі чытала свае вершы, але ў шчырым, эмацыйным выступленні закранула праблемы, што хвалюць моладзь, распавяла пра літаратурнае аб'яднанне «Пунсовы ветразы», якое стварыла ў Дзісне, сувязі з установамі культуры Наваполацка.

На сустрэчы былі і вучні з аб'яднання па інтэрсах «Літаратурнае краязнаўства», што пачало працаваць пры гэтым пакоі школьніка. Прысутныя выказалі вялікую падзяку арганізатару пакоя школьніка «Надзея» Тамары Хаткевіч.

Валянціна СОПІКАВА,
педагог дадатковай адукацыі Палаца
дзяцей і моладзі г. Наваполацка

Фота на памяць. Галіна Загурская стаіць шостая справа

(Заканчэнне. Пачатак
у № 48 за 2014 год)

Акрамя паясоў мы практычна не знайшлі прадметаў традыцыйнага адзення – праз актыўныя гарадскія ўплывы і вялікую колькасць шляхты ў мясцовасці традыцыйны строй быў выцеснены больш сучасным адзеннем даволі рана, яшчэ ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя. Цяпер можна сустрэць толькі асобныя прадметы строю, кшталту хустаў-абхінанак, якія з-за сваёй практычнасці вышлі з ужытку адносна нядаўна. Таксама трапляліся “хадакі” (скураны абутак), верхняе адзенне».

Чавусы запамніліся даследчыкам як «край спявачак і знахарак»: «Мясцовыя жанчыны спяваюць пераважна на адзін голас, але прыгожа, з цікавымі распевамі, – распявае С. Лісіца. – Мы запісалі веснавыя гукальныя песні, колькі валачобных, таксама жніўныя, шмат дзе нам спявалі купальскую баладу пра брата і сястру і архаічную баладу пра князя Данілку. Добра захаваліся сямейна-абрадавыя спевы – вясельныя, хрэсьбінныя; спявалі нават галашэнні, што рэдка цяпер можна пачуць».

У раёне, як і шмат дзе на Магілёўшчыне, бытаваў абрад пераносу іконы са свячой на Варвару, Міколу і Міхайла. Адметная для гэтай мясцовасці з’ява – асаблівае шанаванне крыніцаў, што працягваецца ў абрадзе “спраўляць крыніцу”. Нам распавядалі пра дзве формы гэтага абраду. Першая – грамадовая, калі на крыніцу прыходзяць жыхары з усёй вёскі ці нават ваколіцы, каб паправіць яе, памаліцца і пакінуць свае “аброкі” (ахвяраванні). Другая – прыватна-сямейная, калі ўжо нейкая сям’я аддзячвае крыніцу за спраўджванне сваіх просьбаў, а пасля ладзіць у сваёй хаце бяседу, на якую з’язджаецца ўвесь род».

Як і ў Мастах і Шчучыне, у раёне мы сустрэлі шмат шаптах. Уразлілі сваёй прыгажосцю і багатым аздабленнем мясцовыя андаракі, якія ў час вайны тут хавалі ў чыгункі і закопвалі ў зямлю. Нам паказалі нават адмысловы для гэтага спосаб складання. Сустрэліся і ручнікі з архаічным тканым узорам і карункамі.

Цікавыя звесткі мы атрымалі пра мясцовы музыкаў: напачатку XX стагоддзя тут бытавала моцная скрыпацкая

традыцыя. На вялікі жаль, гэтае пакаленне сышло, так і не перадаўшы свае ўменні далей. Затое па хатах багата засталася гармонікаў і бубнаў, жывыя яшчэ гарманісты, у якіх можна пераймаць майстэрства і якія могуць распавесці пра мясцовую танцавальную традыцыю».

Даследчыкі, якія здолелі пабываць адразу ў дзвюх ці трох выправах, мелі добрую магчымасць параўнаць гэтыя даволі адрозныя паміж сабой этнаграфічныя рэгіёны. «Шмат хто з бывалых удзельнікаў экспедыцый адзначаў інакшасць жыхароў захаду Беларусі, – заўважае старшыня таварыства Аляксей Глушко. – На маю думку, справа ў тым, што на ўсходзе не засталася ўжо людзей, якія выраслі па-за савецкай уладай. На захадзе прыватная ўласнасць пратрымалася на 20 гадоў даўжэй – здаецца, лічба невялікая, але за гэты час паспела вырасці цэлае пакаленне ся-

туры ў заходніх раёнах захаваліся горш: «У Мастоўскім і Шчучынскім раёнах мы шмат сутыкаліся з вёскамі, якія асабіста назвала б “этнаграфічна глухімі”, – узгадвае М. Лук’янава. – Нейкую сапраўды ўнікальную і каштоўную інфармацыю па народным календары і абрадавых спевах там шукаць было амаль безнадзейна. А пра што тады пытаць? Большасць апытальнікаў, якімі мы кіруемся ў працы, галоўным чынам скіраваны на пошук архаікі. Прыходзілася “выкручвацца” – спрабавалі іншыя тэмы, якім не надта надзялялі ўвагу раней, сталі пісаць больш “вуснай гісторыі”. І вынікі атрымаліся даволі цікавыя: інфармацыя, што здавалася нам раней не дужа каштоўнай, раптам пабачылася ў зусім інакшым святле. Магчыма, на дыйшоў час, каб перагледзець нашыя падыходы да працы, бо хутка з падобнай сітуацыяй мы сустрэнемся і ў іншых раё-

Ліштвы (Вілейскі раён); тканы рушнік з вышыўкай і карункамі (Чавускі раён)

падрыхтаваны да розных сітуацый, што могуць узнікнуць “у полі”. Тут важная не толькі тэарэтычная падрыхтоўка, метадыка працы, але і паводзіны даследчыка пад час гутарак, уменне правільна

спраць: групы працавалі больш зладжана, нават людзі, што ўпершыню трапілі “ў поле”, трымаліся ўпэўнена. Налета мы таксама плануем правядзенне такіх семінараў і спадзяемся, што яны дазvoляць прыцягнуць больш зацікаўленых людзей да ўдзелу ў выправах СЭТ.»

Што ж тычыцца вынікаў сёлетніх экспедыцый – цяпер вядзецца апрацоўка матэрыялаў, упарадкаванне архіва. Каб выкарыстоўваць назбіраную «ў полі» інфармацыю, трэба праслухаць і прамаркіраваць аўдыязапісы, апісаць фотаздымкі, апрацаваць відэафайлы, упарадкаваць матэрыяльныя здабыткі. Хто не рабіў гэтай працы, а глытнуў толькі «палявой рамантыкі», не можа лічыцца паўнаважным удзельнікам этнаграфічнай экспедыцыі – так мяркуюць «сэтаўцы». Зрэшты, праца з матэрыяльнымі знаходкамі ўжо завершаная – рэчы, знойдзеныя пад час сёлетніх экспедыцый, цягам снежня будуць прадстаўлены на выставе «Знаходкі 2014» на сядзібе СЭТ (вул. К. Лібкнехта, 112).

Па заканчэнні першаснай апрацоўкі таварыства перадаць копіі матэрыялаў у раёны. Таксама запланаваныя семінары для супрацоўнікаў культурных устаноў, дзе будуць прэзентаваны вынікі экспедыцый і абмеркаваныя магчымасці далейшай працы з назбіранымі матэрыяламі. Працу з найбольш каштоўнымі інфарматарамі працягнуць рэгіянальны суполкі СЭТ: мінская – у Вілейскім раёне, гродзенская – у Шчучыне і Мастах, магілёўская – у Чавусах.

Час падводзіць вынікі

Радзюшкі (в. Тумашы, Мастоўскі раён)

лян з прынцыпова іншым светаглядам, якія мысляць найперш катэгорыямі “мая сядзіба”, “мая сям’я”, “мая гаспадарка”. Розніца адбілася не толькі ў свядомасці, але і ў матэрыяльнай культуры – у заходніх рэгіёнах у архітэктурцы, мэблі, рамесных вырабах прасочваецца большая патрабавальнасць да эстэтычных якасцяў».

Аднак пры гэтым элементы архаічнай традыцыйнай куль-

нах Беларусі. Пройдзе яшчэ 5 – 10 гадоў, і тып чалавека, які нарадзіўся ў вёсцы і ўсё жыццё там пражыў, практычна знікне. Мы заспелі народную традыцыю ў момант трансфармацыі, і ў такіх умовах задача даследчыкаў – з цікавасцю ставіцца да інфармацыі, якая хоць не датычацца найпрост тэмы іх даследавання, але можа быць каштоўнай для сумежных навук».

Варта адзначыць, што не апошняю ролю ў пераадоленні цяжкасцяў пад час экспедыцый адыграла грунтоўная папярэдняя падрыхтоўка. Сярод іншага, сёлета таварыства ўпершыню правяло шэраг навучальных семінараў, што закранулі розныя бакі экспедыцыйнай дзейнасці. Паводле меркавання сябра СЭТ Г. Якуш, гэтыя семінары былі каштоўныя як «навічка», так і тым, хто раней ужо ўдзельнічаў у выправах:

«Большасць удзельнікаў экспедыцый, што ладзіць таварыства, усё ж не ёсць прафесійнымі этнографамі. Таму вельмі важна, каб кожны, хто ідзе ў выправу, валодаў хаця б мінімальнымі ведамі і навыкамі даследчай працы і быў

сфармуляваць пытанне, падладзіцца пад суразмоўцу, бо нават мова, якой гаворыць даследчык, можа адбіцца на выніках інтэрв’ю. Усе гэтыя пытанні мы закраналі пад час семінараў, а таксама разбіралі багата канкрэтных сітуацый з досведу сяброў таварыства».

Асобны семінар быў прысвечаны працы з аўдыя- і відэаабсталяваннем, фотакамерамі. Для ўдзелу ў экспедыцыі важна не толькі валодаць тэхнічнымі азамі, але таксама ведаць, што і як трэба запісваць і здымаць. Каб атрыманы матэрыял быў прыдатны для наступнай працы, ён мусіць адпавядаць пэўным патрабаванням: каб быў чысты, з мінімальнай колькасцю шумоў гук, каб відэаздымка была зроблена з патрэбнага ракурсу і дазваляла пабачыць тое, што ў першую чаргу цікавіць даследчыка, каб рэч была адфатаграфавана так, каб паводле фотаздымкаў можна было зрабіць копію».

Плён гэткай падрыхтоўкі мы ўсе адчулі пад час экспеды-

«Працу варта працягваць, бо атрыманая пад час выправаў інфармацыя – гэта толькі невялікая частка ад магчымага, – дадае М. Лук’янава. – Таксама гэта дае нам мажлівасць больш працаваць са “сваім”, мясцовым матэрыялам. Апрача таго, для нас, маладых, вельмі каштоўна пераймаць ад гэтых людзей не толькі веды і ўменні, але і жыццёвы досвед, мудрасць, традыцыйны светагляд. Экспедыцыі СЭТ маюць шмат задач, якія розняцца з задачкамі навуковых устаноў і інстытуцый. Гэта не толькі навуковы, але і адукацыйны, асветніцкі праект. Ад сябе я дадала б, што гэты праект мае яшчэ і “тэрапеўтычную” функцыю, бо пад час экспедыцый мы маем магчымасць спазнаць адрозны ад пануючага ў інфармацыйнай прасторы погляд на жыццё, з іншай, больш трывалай сістэмай каштоўнасцяў. Пасля кантакту з гэтымі людзьмі пачынаеш лепей адчуваць глебу пад нагамі».

Марыся МАРКЕВІЧ

Тканы рушнік з вышыўкай і карункамі (Вілейскі раён)

У 1987 годзе Іван Чыгрынаў быў абраны старшынёй Беларускага фонду культуры. Знаходзячыся на гэтай пасадзе да канца свайго жыцця, ён многа зрабіў па адраджэнні культурнай спадчыны Беларусі. Беларускі фонд культуры пад яго кіраўніцтвам удзяляў вялікую ўвагу бібліятэкам. Письменнік лічыў, што кожная бібліятэка, асабліва ў вёсцы, з'яўляецца асяродкам нацыянальнай культуры. Таму і недаравальна, што сельскія бібліятэкі зараз хутка знікаюць.

Упершыню з Пухавіччынай у 1988 годзе І. Чыгрынава пазнаёміў наш зямляк, пісьменнік Валянцін Мыслівец, які ў той час працаваў у Беларускім фондзе культуры. Яны наведалі гарадскі пасёлак Рудзенск, калгас «Барацьба»,

Іван Чыгрынаў і Пухавіччына

імя ЦК КПБ (цяпер СВК «Зазерка», «Голацк»). Правялі там шэраг цікавых мерапрыемстваў. Іван Гаўрылавіч пасябраваў тады са старшынёй калгаса імя ЦК КПБ Фёдарам Уладзіміравічам Супруном. Сяброўства іх працягвалася да апошніх дзён жыцця пісьменніка.

Больш часта наш край І. Чыгрынаў пачаў наведваць у 1990 годзе, калі выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР 12-га склікання па Мар'інагорскай выбарчай акрузе.

З многімі пісьменнікамі, якія прыежджалі разам з ім, ён пабываў амаль што ва ўсіх населеных пунктах акругі. Выступаў перад рабочымі, калгаснікамі, інтэ-

лігенцыяй. Складаны быў той час. Вялікая краіна СССР дажывала свае апошнія гады. За дэпутацкі мандат змагаліся ўсе хто мог. Кандыдатаў на месца дэпутата было больш за дзясятка. Пры правядзенні выбарчай кампаніі выкарыстоўваўся вялікі адміністрацыйны націск на карысць мясцовага кандыдата.

Аднак не стаўшы дэпутатам, І. Чыгрынаў не пакрыўдзіўся. Ён часта наведваў раён, сустракаўся з настаўнікамі, бібліятэкарамі. Аказаў дапамогу ў стаўленні раённага краязнаўчага музея, які ў той час пераехаў з Дукоры ў Блонь. Набыў сабе лецішча ў прыгожым мес-

цы паблізу вёскі Блуза. Але цяжкая хвароба і потым смерць не дала здзейсніць шматлікія яго планы.

Штогод у раёне ў снежні пасля смерці І. Чыгрынава праводзіцца літаратурныя чытанні. У іх актыўны ўдзел прымае жонка пісьменніка Людміла Прохараўна. Удзельнічаў кожны год у чытаннях і зямляк пісьменніка, паэт Алесь Письмянкоў, які заўчасна пайшоў з жыцця.

Сёлета ў Чыгрынаўскіх чытаннях прынялі ўдзел паэт Анатоль Вярцінскі, старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп, унучка Якуба Коласа Вера Міцкевіч і нязменны арганізатар чытанняў Людміла Прохараўна Чыгрынава. 23 снежня сустрэчы з месцічамі адбыліся ў раённай бібліятэцы, а таксама з навучэнцамі найстарэйшага каледжа нашай краіны, які падрыхтоўвае спецыялістаў сельскай гаспадаркі.

Аляксандр ПРАНОВІЧ

З Вялікага Бору ў Вялікае жыццё

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Цягам гадоў бібліятэкары па крупіцах збіраюць матэрыялы пра знакамітага земляка. У фондзе ёсць відэафільм «Іван Чыгрынаў», шмат фотаздымкаў захоўваецца ў лічбавым фармаце і ў выданым фотаальбоме «Ішоў па зямлі чалавек» (апрацаваныя ксеракопіі фотаздымкаў бацькоў, сямейныя фотаздымкі разам з дзецьмі, унукамі, са знакамітымі асобамі і інш.). Гістарычную каштоўнасць мае фотаздымак 1992 года, калі І. Чыгрынава было прысвоена званне «Ганаровы грамадзянін г. Касцюковічы», што адбылося пад час святкавання 400-годдзя горада.

Упершыню дэманструюцца рукапісы пісьменніка, ксеракопія працоўнай кніжкі. Да юбілею пісьменніка ўспаміны аб сустрэчы з ім падараваў бібліятэцы найстарэйшы сябра народнага аматарскага аб'яднання «Літаратурная гасцёўня «Крынічка»» паэт Леў Белянінаў. Можна пазнаёміцца з Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь ад 25 сакавіка 1994 года «Аб прысваенні Чыгрынава І.Г. ганаровага звання «Народны пісьменнік Беларусі»», з Пастановай Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 28 жніўня 1996 года «Аб увекавечанні памяці народнага пісьменніка Беларусі Чыгрынава І.Г.» і прысваенні Касцюковіцкай цэнтральнай бібліятэцы яго імя.

Шмат месца займаюць кнігі, многія з дарчымі подпісамі.

З вялікім размахам 19 снежня ў раённым Цэнтры культуры адзначалі 80-гадовы юбілей земляка. Вечарына «З любоўю да роднага краю» сабрала поўную залу. Сярод ганаровых гасцей былі жонка пісьменніка Людміла Прохараўна, дачка Алена Іванаўна, старшыня Магілёўскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Дуктаў, сябра гэтага аб'яднання і народнага аматарскага аб'яднання «Літаратурная гасцёўня «Крынічка»» Наталля Азаранка, Леў Белянінаў, кіраўніцтва раёна.

З цікавасцю ўсе слухалі аповед Людмілы Прохараўны, якая раскажвала аб сваіх з мужам юнацкіх гадах, як усё жыццё Івана Гаўрылавіча не адпускала цяжкія ўспаміны аб вайне, аб тым, як ствараліся яго творы.

У. Дуктаў падзяліўся ўспамінамі аб сустрэчах з Іванам Гаўрылавічам і раскажаў пра ўплыў старэйшага калегі на яго творчасць. Выступленні ганаровых гасцей чаргаваліся з паэтычна-музычнымі нумарамі, з запісамі выступленняў юбіляра, урыўкамі кінапапеі «Плач перапёлкі». У выкананні калектываў «Этыкет», «Калініца», «Альянс», «Радня», «Цуд-раніца» гучалі песні, Людміла Ісаева акапальна

заспявала аўтэнтчную песню «Маці».

Гведчаннем, што паэтычныя традыцыі працягвае моладзь, стала выступленне маладога таленавітага аўтара і выканаўцы Артура Міроненкі, фіналіста конкурсу вакалістаў «Звонкая раніца».

Да юбілею быў аб'яўлены конкурс творчых працаў сярод навучэнцаў раёна «З любоўю да роднага краю» і віктарына «Творчая і грамадская дзейнасць Івана Гаўрылавіча Чыгрынава». Было прадстаўлена больш за 20 працаў. Узнага-

родамі сталі тры дыпломы 3-й ступені, два – 2-й, а пераможцам з уручэннем дыплама 1-й ступені стала навучэнка 10 класа Мурынборскага вучэбна-педагагічнага комплексу яслі-сад – сярэдняй школы Яўгенія Саўчанка. У намінацыі «Паэтычны твор» таксама ўручаліся дыпломы, а пераможцам прызнаны дыпламант абласнога свята паэзіі і аўтарскай песні «Письмянкоў луг», сябра народнага аматарскага аб'яднання «Літаратурная гасцёўня «Крынічка»» Кірыл Усаў і яго верш «На радзіму Чыгрынава». Пераможцай віктарыны, прысвечанай жыццю і творчасці І. Чыгрынава, стала навучэнка 8 класа гарадской сярэдняй школы № 4 Вікторыя Мурашкіна.

Людміла Прохараўна ў падарунак прывезла кнігі І. Чыгрынава з хатняй бібліятэкі, якія разам з дыпламамі і сувенірамі ўручыла пераможцам.

Родныя Івана Гаўрылавіча выказалі вялікую ўдзячнасць за цудоўную вечарыну і за памяць, што захоўваецца касцюкавічане аб сваім земляку.

Пад час мерапрыемства ў фае раённага Цэнтры культуры працавала выстаўка раённай бібліятэкі «Адтуль, з бацькоўскага парога...», раённы краязнаўчы музей арганізаваў выстаўку асабістых рэчаў пісьменніка з сваіх фондаў.

Тамара КОРШУНАВА, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Касцюковіцкай ЦРБ імя І.Г. Чыгрынава

*Сёння мы прапануем
вашай увазе ўрывац з кнігі
Васіля Стомы «Маё мястэчка»
(як могуць узгадаць нашыя
пастаянныя чытачы, пра яе
мы падрабязна расказвалі
ў № 46 за мінулы год). Гэтым
жа разам запрашаем пазнаё-
міцца з успамінамі айцара
аб тым, як святкавалі на
яго роднай Дзісеншчыне свята
Божага Нараджэння. Айтарскі
стыль расповеду поўнасьцю
захаваны, а словы з мясцовай
гаворкі, што могуць быць
незразумелыя, пазначаюцца
зноскамі.*

Калядныя святы

Рыхтаванне да святкаў Наро-
джэння Ісуса Хрыста (Каля-
даў) і Новага году пачыналася
Калядным постаем (Піліпаўкай) –
з 15 лістапада. Ужо з гэтага часу
кожны гаспадар і гаспадыня пачы-
налі клапаціцца аб тым, каб на
святкі ў іх гаспадарцы і на сталае ў
меру магчымасцяў не было ніякіх
недахопаў ці занябданяў. У пер-
шую чаргу незадоўга перад святамі
яны калолі падкормленага яшчэ ад
ранняй восені кабанчыка-калядні-
ка або рэзали, таксама падкормле-
ных, барана-скапца ці хоць бы авеч-
ку, гусей, пару качак або індыка. У
гэты час гаспадар вёз у млын на
пыталь пэўную, хоць часамі і невя-
лікую, колькасць пшаніцы або куп-
ляў у краме хоць некалькі фунтаў
белай (пшанічнай) мукі на святоч-
ныя пірагі ды бліны. У хаце ж і каля
хаты ды наагул у цэлай гаспадарцы
кожная сям'я старалася навесці па-
радак, каб нічым не ўразіць Нова-
нараджанага Хрыста.

Не гавораць ўжо аб тым, што
праз усю Піліпаўку амаль кожная
сям'я старалася ўстрымоўвацца ад
скаромнага, прынамсі кожную се-
раду ды пятніцу, дык у апошнім
перад Калядамі тыдні шмат якія
пасцілі кожны дзень.

Калі надыходзілі Каляды, з най-
больш урачыстымі сямейнымі абра-
дамі адзначалася Калядная куцця,
г. зн. апошні вечар перад святам.

Калядная куцця

Ужо ад самага ранку, а то і ад ве-
чара папярэдняга дня ўсе гас-
падыні варылі, смажылі і пяк-
лі стравы на ўрачыстую вячэру –
Куццю, якая, на маю думку, узяла
свой назоў ад галоўнай стравы –
куцці, спажыванай у гэты вечар.

Што ж такое куцця? Куцця –
гэта папросту густая каша, у пер-
шым выпадку – з ячменных або
пшанічных круп, запраўленая пад-
смажанай на алеі цыбуляй, а ў
другім – пшанічнай, запраўлялася
мёдам, макам, разынкамі, суша-
нымі слівамі і г.д. З гэтага выгля-
дае, што пшанічную куццю варылі
больш заможныя гаспадыні.

Апрача куцці, вячэра павінна
была складацца з не менш чым 12-і
страваў – згодна ліку 12 Апосталаў,
але ніколі з 13-і, як на Апошняй
Вячэры, каб гэтым самым не ўгана-
раваць здрадніка Юду. Страваў маг-
ло быць больш як 12 (чым больш –
тым лепш), але ніколі не магло быць
13. Таксама лік вячэраўшых мог
быць розны, аднак ніколі не 13. Для
адсутных жа ў гэты час сямейнікаў
пакідалася пустое месца за сталом і
класяся лішняя лыжка і кавалак
хлеба.

Стол засцілаўся белым, чыстым,
па магчымасці яшчэ не ўжываным
абрусом. На сталае, пад абрус, тонкім
слоем расціралася найлепшае му-
рожнае і духмянае сена – на памят-
ку таго, што Хрыстос нарадзіўся на
сене. На самай сярэдзіне стала стаў-
ляўся крыжык або святы абразок ды
запальвалася свечка-грамніца. На
покуці ў некаторых сялібах яшчэ
ставіўся першы нажаты ў гэтым
годзе сноп жыта.

Пасля гэтага маці прыносіла і
ставіла побач абразка і свечкі вялі-
кую міску з куццёю. Усе ўдзельнікі
вячэры ўставалі са сваіх месцаў і
паўтаралі за бацькам, маці ці наагул
найстарэйшай асобай у сям'і маліт-
ву «Войка наш...», а пасля – яшчэ
ўложаныя гэты асобай модлы, як,
напр.: «Божанька, Ты ўзнагародзіў
нас сёлета за нашу працу і ахара-
няў нас ад няшчасцяў, дык ахара-
няй нас і далей. Амін».

Наступна тая самая асоба, што
адмаўляла малітву, брала лыжку
куцці і несла пад абразы на покуці
ды клала яе там у загадзя падрыхта-
ваную талерку ці місачку – для ня-
божчыкаў. Назаўтра гэтая лыжка
куцці і сена, што было пад абрусом,
скормлівалася жывёле, пры гэтым
пільна ўважалася¹, каб яно было
з'едзена і не трапіла ў гной. Пасля
пачастунку «нябожчыкаў» гэты жа
старэйшы ці старэйшая садзілася,
брала лыжку куцці і пачынала есці.
За гэтым пачыналі есці ўсе іншыя,
захоўваючы, аднак, парадак стар-
шынства. У гэтым часе ўжо дазва-
лялася гаварыць, але размовы абмя-
жоўваліся толькі да пажаданняў
адзін аднаму шчасця ды здароўя на
будучы год. Па спажыве куцці кож-
ны з прысутных без позірку пад-
кладаў руку пад абрус і выцягваў ад-
туль сцяблінку сена. Гэтая сцяб-
лінка сваім выглядам мела сведчыць
аб шчасці, здароўі і багацці, якія
суліў данай асобе надыходзячы
Новы год. Калі сцяблінка была роў-
ная і бухматая, гэта азначала шчас-
це, калі ж паламаная і абскубаная –
бяду або хваробу. Тут не абыходзі-
лася і без дробненькіх круцельстваў,
асабліва з боку дзяўчат, якія чакалі
замуства, а гэтым самым і шчасця.
Яны часамі, загадзя намеціўшы
сабе месца за сталом, падкладалі
туды асабліва мяккае і з кветкамі
канюшыны ці рамонкаў сена і
вельмі крыўдалі, калі бацькі пе-
расаджвалі іх на іншае месца, хоць
і не горшае за першае.

Наступнай стравой пасля куцці
была абавязкава поліўка з кіслага
бураковага расолу з сушанымі гры-
бамі-баравікамі або раман – вельмі
ж падобны да гэтае поліўкі, але ва-
раны на хлебнай рашчыне з тымі ж
баравікамі. Далей былі: аўсяны
кісель з алеем і цыбуляй, смажаная
на алеі рыба або селядцы і г.д. На
заканчэнне галоўных страваў пры-
ходзілі маленькія галушкі-піражкі,
званыя бубкі, залітыя смакавітым
тоўчаным макам з мёдам, кісель з
журавінаў, сушаная садавіна з мё-
дам – звар. Дый усе стравы і пералі-
чыць цяжка!

Калі апошняя страва была спа-
жытая, тады пачыналася варажба.
Пачынала яе ізноў жа найстарэй-
шая ў сям'і асоба, падыходзячы да
вакна і голасна кажучы:

– Мароз, мароз, хадзі да нас куц-
цю есці!

Гэтая варажба мела ахараняць
раннія пасевы ярыны і гародніны
ад прымаразкаў. Пазней дзяўчаты
бегалі пад суседскія вокны і пад-
слуховалі, што гавораць у хаце, а з
пачутага згадвалі сваю дзівочую бу-
дучыню. Лічылася добрым, калі ў
гаворцы сустракаліся словы: хадзі,
ідзі, прыехаў, едзь, прыйшоў. Гэта
азначала для іх хуткае замужжа.
Калі ж чуліся мужчынскія імёны,
як Янка, Пётра, Міхася, – гэта мела
азначаць імёны іх будучых мужоў.
Суседзі, спадзеючыся² варажбітак,
гаварылі памыснае³ для іх, калі ад-
чувалі да іх сімпатыю. Яны казалі,
напрыклад: «Хадзі сюды хутчэй,
прынясі мне тое і тое», а таксама
называлі імёны тых хлапцоў, якія
маглі падабацца гэтым дзяўчатам.
Калі ж мелі да варажбітак нейкую
злосць, тады казалі: «Сядзь, па-
сядзі», а нават здаралася, што згад-
валі і паляжаць, пры гэтым назы-
ваючы імёны розных знаёмых п'я-
ніцаў, абокояў ды паўдуркаў.

Пасля вячэры і варажбы нады-
ходзіла пара збірацца на калядную
Багаслужбу, якая ў праваслаўных
пачыналася хутка пасля поўначы,
а ў каталікоў перад поўначчу і на-
зывалася пастэрка.

У некаторых мясцовасцях,
нягледзячы на адлегласць
да сватыні, на Багаслужбу не
ішлі пехатой, а ехалі цэлымі сем'я-
мі ў прасторных санках-развалках.
Па дарозе дамоў стараліся апя-
рэдзіць суседзяў і прыехаць даха-
ты хутчэй за іх. Гэта мела азначаць,
што праз увесь наступны год не за-
стануцца ў ніякай працы ззаду.
Трэба, аднак, зазначыць, што гэты
звычай быў больш пашыраны сярод
каталікаў, як сярод праваслаўных.
Затое праваслаўныя перавышалі
сваіх суседзяў у іншым: калі свя-
тар гаварыў у царкве святочную
казань, галава сям'і павінен быў
хоць і не голасна, але хоць адзін раз
кашлянуць – «каб вяліся авечкі».
Безумоўна, святары са свайго боку
стараліся гэты звычай выкараніць,
але без большых вынікаў.

Каляды заўсёды святкаваліся
тры дні: на першы дзень моладзь
нічога не ладзіла, каб не «непа-
коіць Нованароджанага». Старэй-
шыя ж хадзілі адзін да другога ў

госці; на другі дзень, як звычай,
моладзь ладзіла калядную гульню –
«жаніла Цярэшку».

Сярод мясцовага насельніцтва
Дзісеншчыны не быў асабліва па-
шыраны звычай ладжання каляд-
ных ялінак. Перад Першай сусвет-
най вайной іх ладзілі толькі наез-
ныя ўрадаўцы ды нешматлікія аб-
маскаленыя багацейшыя мяшчане;
на вёсках жа гэты звычай быў амаль
зусім няведамы. Што праўда, у
міжваенным часе польская адміні-
страцыя і ксяндзы гэты звычай
моцна прапагандавалі, ладзячы
ялінкі ў школах ды раздаючы пры
гэтым дзеямам танныя падарункі, а
для старэйшае моладзі – напэўна,
каб адцягнуць яе ад «Цярэшкі», –
ладзіліся бясплатныя танцы. Але
гэты звычай у сем'ях ніяк не пры-
віўся, асабліва ў вёсках – аж да кан-
ца Рэчы Паспалітай⁴.

Таксама амаль няведамым быў
звычай калядавання з Казой ці
Медзвядзём, хоць аб апошнім не-
шта ўспаміналі вельмі ўжо старыя
людзі. У некаторых мясцовасцях
быў даволі пашыраны звычай каля-
давання з каляднай зоркай, зробле-
най з навакаванай паперы, і з за-
паленай усярэдзіне свечкай. У часе
калядавання праваслаўныя каля-
доўшчыкі спявалі славянскія цар-
коўныя трапары, а каталіцкія –
«польскія» калядкі.

У 1930-я гады польскія вайско-
выя асаднікі, якіх было тут даволі
шмат, намагаліся пашырыць
«польскія» калядныя інтэрмедый,
т.зв. jasełka⁵ – з анёламі, каралямі,
Ірадам, жыдам і чартом; здаецца,
гэта ўваходзіла ў агульную прагра-
му паланізацыі «крэсаў». Вось жа
такія групы ездзілі на фурманках
ад вёскі да вёскі; прыехаўшы на
месца, яны хадзілі ад хаты да хаты і
найчасцей – з прычыны завяных
дарог і сцежак – у радок адзін за
адным. Аднак іх рэпертуар быў да-
волі бедны зместам: пасля каротка-
га дыялогу паміж Ірадам і чартом
або паміж чартом і жыдам «паказ»
гэты канчаўся звыклым павінша-
ваннем «Wesołych świąt!»⁶, які вы-
галошвалі ўсе ўдзельнікі ўнісо-
нам. Пасля гэтага «жыд» падстаў-
ляў торбачку, у якую гаспадыня
клала крыху скароміны, а часамі і
пару медзякоў. Гэты звычай не
толькі што не пашырыўся сярод
мясцовага насельніцтва, але наад-
варот – часамі выклікаў нават на-
сміханні, бо часта старэйшыя, сва-
рачыся на дзяцей, казалі:

– Чаго вы таўчацеся па вуліцы
без толку, як тыя крулі?⁷ (Мянуш-
ка крулі была дадзена падобным
групам ад Каралёў і Ірада, які так-
сама быў у кароне).

Не быў пашыраны і звычай аб-
дзялення⁸ падарункамі дзяцей, а
тым больш дарослых. Праўда, дзеці
атрымлівалі на свята штосьці з воп-
раткі або абутку, часамі нават кры-
ху ласункаў: гарэхаў, сушаных гру-
шаў і сліваў і – вельмі рэдка – куп-
леных у краме цукерак.

¹ Уважаць – тут: звяртаць увагу, сачыць.

² Спадзявацца – тут: чакаць.

³ Памыснае (назоўнік) – спрыяльнае, жаданае.

⁴ Маецца на ўвазе да пачатку Другой сусветнай вайны – да 1939 г., калі фактычна перастала існаваць т. зв. ІІ Рэч Паспалітая.

⁵ Батлейка (польск.).

⁶ Вяселых святаў!

⁷ Крулі (польск. król «кароль») – тры каралі, або мудрацы: Бальтазар, Каспар і Мельхіёр, якім у праваслаўнай традыцыі адпавядаюць валхвы, чараўнікі.

⁸ Абдзялянне – тут: адорванне.

(Заканчэнне.
Пачатак у № 48 за 2014 год)

По усім сельсаветам прыказалі хлопцікам отсекаць головы. А Матеръ Божья с Ісусом узнала і убежала от властей. [Одна жанціна прыютила ее, спрятала Ісуса в печку і закрыла заслонку. Преследователі яго не нашлі. Пошла Матеръ Божья с Ісусом далейше. Відіт – сеет мужік пшаніцу.]

- Сеете пшаніцу?
- Сею.
- Заўтра жать будете.

Што это там за ўопросы, заўтра жать? [Удівілся, пошел домой. А на завтра выходіт – пшаніца поспела. Едут стражнікі, спрашывають, не відалі тут проходзящую жанціну с ребенком маленькім? Отвечает – відал.]

- А колі она шла?
- Да кады пшаніцу сеял.

[Стражнікі думают: э, как давно! – і повернули обратно.] Етым словам іх атвернула.

Прыходіть яна к речке з хлопціком з етым. [А на берегу іграють дэты у лодкі. Она просіт іх перевезці на тот берег, а оні отвечают: «У нас лодка поломана». – «Нічо, все будет хорошо». І вэрно, лодка оказалась в порядке, і хлопцікі благополучно перевезлі Богоматеръ с младенцем].

(Е.Ф. Белая, 1908 г. нар.,
в. Залатуха
Калінкавіцкага раёна)

Шчэ вам раскажу, деўкі, як было колісь с Ісусом Хрыстом. Божая ж Маті нараділа ат Божого Духу. Забярэмене-ла. І раділа Суса Хрыста, а вон не рос, ка, годамі, а рос мінутамі. І рос он, рос,

«Хрыстос нарадзіўся, Бог аб'явіўся...»

З аўтарскага праекта «Моўкнасць» (ідэя і галоўная роля – пісьменнік і фотамайстар Ігар Сідарук), фота Славіка НАВУМАВА (г. Кобрын)

то усе казалі, шо... Ужэ вун пудрос да ховавса. Ховавса вон у этыі, товарачые яслі. У коневые сховаўся яслі. Кунь дажэ за спіну, за рябрину грізнаў яго. Вун заховаўся у коровьячые. Там трохі лежаў. Коровя не зъела ўсёго. Вон заховаўся у свінье. А свінье яго шчэ зарылі да заховалі. То аж за то у нас свінне колісь свэтлі. Маленьке по-

росятко, это ужэ к Веліконню. Бувае хорошэ поросятко, вэлікее.

(П.Е. Сакаловіч, 1913 г. нар.,
в. Сімонічы
Лельчыцкага раёна)

Павуку нэ можна і біты – грешно. Колысь, як нарадывся Ісус Хрыстос,

нарадывся, кажуть, зэмны царь, а бул Іуда, ён прыказаў сваім палачам парэзаті усіх дитэй. А Божая Матеръ з Ісусом схавалася в пэщчэре, спасалася. А павута заматала іх, вона і осталася [Божья Матеръ с Ісусом]. Цераз того нэ можна біць павуку.

(М.А. Марчук, 1914 г. нар.,
в. Крыўляны
Жабінкаўскага раёна)

Я чула, як Хрыстос родіўся, іскалі яго, хотелі убіты. Ірод, царь хотеў. Прышоу ангол к Маріі і Іосіфу, старыму дедушке. Кажеть, ідыте, бо вас Іірод хочэ забыць. Ідыте у Егіпет. Вэрнетэсе, як скончыца Іірод, я ужэ возвэшчу тэбэ, вэрнешса назад. А Іірод – хозьяін богу і землі – пошоў дэтэй збіваті. Воні одышлы. А ангол, як абьясніл, як пошлі шукаты войска, оні лэталы, бог вім так дал, што вонны лэтывы, а пауку ім вочы засыпалы паутіной, шчо вонны нэ моглі от своего государства нікуда попасты. Ужэ як усі диткі выбылы у своем государстве, Ісус ужэ вэрнулса, і чэрэз тры годы Ісус ужэ дарыл вэнцы тым забытым.

(А.У. Жогун, 1908 г. нар.,
в. Ласіцк
Пінскага раёна)

Неколі, мабуць две тысячы год, уцякала маці з Ісусом. Бегла па лесе. Хацела схаватца пад асіну, а тая злякалася і падняла лісце і цяпер уся дрыжыць. А ёлачка апусціла веткі і спратала іх, і цяпер яна усі зяленая.

(Ф.Г. Тысевіч, 1929 г. нар.,
в. Обрава
Івацэвіцкага раёна)

Праваслаўе на Рагачоўшчыне – дапоўненая гісторыя

Краязнаўца з Рагачова Аляксандр Патапаў, з якім ужо знаёмыя чытачы «Краязнаўчай газеты», працягвае працаваць удзяржаўных і прыватных архівах і адшуквае новыя дакументы па гісторыі праваслаўных прыходаў на Рагачоўшчыне. Як вынік – укастрычніку 2014 года ў Мінску ўбачыла свет чацвёртая кніга даследчыка з серыі «Истоки становления Православия и других религиозных общин на Рогачёвщине», што выйшла ў прыватнай выдавецкай фірме «Печенко А.Г.».

Кніга была прэзентаваная ў Стаўпнянскай школе Рагачоўскага раёна (тут у 1970-я гады вучыўся аўтар кнігі) і ў Жлобінскай цэнтральнай бібліятэцы імя Н.К. Крупскай – таму, што жыццёвыя шляхі многіх святароў, якія служылі на Рагачоўшчыне, былі цесна звязаныя і са Жлобіншчынай.

На імпрэзу ў Стоўпні прыехалі намеснік Гомельскага

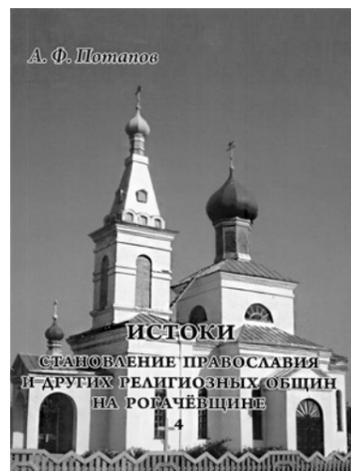
А. Патапаў

Свята-Мікалаеўскага мужчынскага манастыра архімандрыт Амвросій (Шаўцоў) – дарэчы, ураджэнец Рагачоўшчыны, а таксама насельнік гэтага манастыра вядомы праваслаўны пісьменнік і прапаведнік архімандрыт Сава (Мажука). А. Патапава яны добра ведаюць, бо разам працавалі ў складзе Царкоўна-гістарычнай камісіі Гомельскай епархіі. Таксама Стаўпнянскую школу наведвалі блгачынны Рагачоўскай акругі

праваслаўных цэркваў протаіерэй Аляксій Сматрыцкі і краязнаўцы з Рагачова: дырэктар раённага цэнтра турызму і краязнаўства Геннадзь Цітовіч, кіраўнік краязнаўчай суполкі «Замчышча-2» Міхась Альха, настаўнік гісторыі Рагачоўскай СШ № 2 Вольга Краўчанка. Акрамя таго, на прэзентацыі прысутнічалі старшыня рагачоўскага літаратурнага

Архімандрит Сава

аб'яднання «Натхненне» Міхась Міронаў і дзядзька А. Патапава – ветэран пра-

С. Калюта

цы, кавалер ордэна «Знак Пашаны» Мікалай Патапаў.

З Бабруйска ў Стоўпні завітала загадчыца гарадской бібліятэкі № 4 імя Б.М. Мікуліча Святлана Калюта. Многія з яе продкаў былі святарамі і царкоўна-служыцелямі на Рагачоўшчыне ды Жлобіншчыне. Матэрыялы з яе прыватнага архіва склала і амалапагановай кнігі А. Патапава. Апроч таго, высветлілася, што Святлана Віктараўна з'яўляецца прапраўнучкай першага настаўніка Стаўпнянскай школы, якой сёлета споўнілася сто пяць гадоў.

У Жлобіне прэзентацыя кнігі зацікавіла вучняў і настаўнікаў гарадской гімназіі № 1, чытачоў бібліятэкі. Аўтар раскажаў, як ішла праца над выданнем, паведаміў аб сваіх новых планах. Зараз А. Патапаў разам з аўтарам гэтых радкоў працуе над кнігай па гісторыі Свята-Пакроўскай царквы ў Доўску Рагачоўскага раёна, якой сёлета споўнілася сто пяць дзясят гадоў.

Мікалай ШУКАНАЎ,
сябра Царкоўна-гістарычнай камісіі
Гомельскай епархіі,
г. Жлобін

Фота
архімандрита
Амвросія (ШАЎЦОВА)

Айцец, які пакаяўся

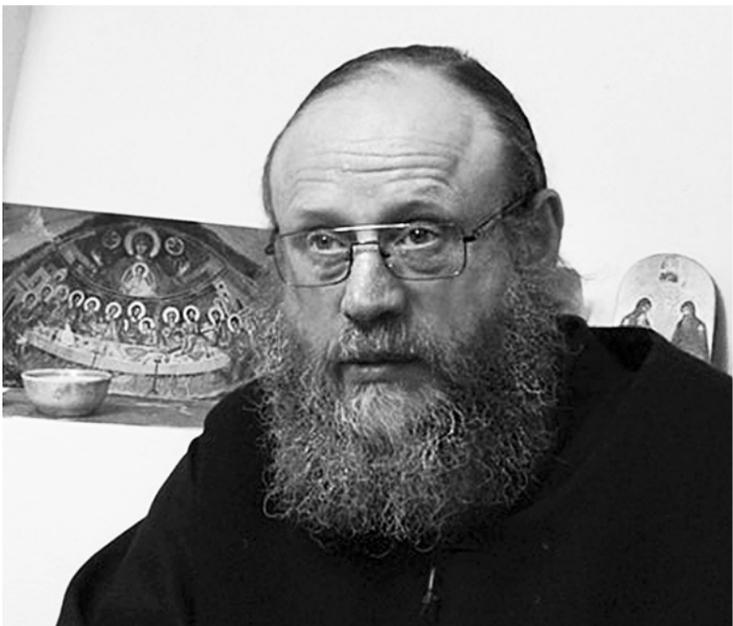
29 снежня ў Палацы мастацтва ў Мінску рэжысёр Кацярына Махава прадставіла ўсім зацікаўленым дакументальны фільм «Айцец Герман». Гэта ўжо другая праца, створаная аўтаркай у Студыі ў імя святога Іаана Воіна. Ранейшая кінастужка «Восень маці Марыі» – пра насельніцу мінскага Свята-Елісавецкага манастыра, якая прыняла манаскі пострыг у 76 гадоў. К. Махава здымае стужкі ў студыі дакументальнага кіно «Летапіс» на «Беларусьфільме», сярод яе працаў – фільмы «Коліш», «Давеку» і «Званар» з «Палескай трылогіі».

Аўтары фільма «Айцец Герман» стваралі яго з мэтай падтрымаць людзей, якія знаходзяцца ў месцах пазбаўлення волі. Камусьці з іх ужо дапамагла кніга, напісаная айцом Германам (Цыпорыным) яшчэ да манаскага пострыгу. У кнізе, а потым і ў фільме ён расказвае пра сваё злачынае мінулае і пра зварот да Бога. Адзін са святароў сказаў пазней пра манаха Германа так: «Гэта адзіны чалавек з тых, каго я ведаю, які сапраўды пакаяўся».

Фільм пабачылі ўжо глядачы расійскага фестывалю «Соль зямлі» і нашага «Лістапада», кінафорумаў «Лучезарный Ангел», «Радонез», «Вечевой колокол».

Пасля паказу адбылася сустрэча з К. Махай.

Паводле інфармацыі арганізатараў

RF – паштоўка на фотапаперы

Цяпер у крамах і на пошце можна знайсці самыя розныя паштоўкі на любы густ. Але часам хочацца блізкага чалавека павіншаваць незвычайна, адметна. Фотамайстрам у гэтым плане прасцей – яны могуць стварыць сваю паштоўку. Бадай, ад пачатку распаўсюджвання фатаграфіі напрыёдадні Новага года яны абменьвацца адмысловымі фотакарткамі, на якіх абавязкова стаяць літары RF. З часам яны сталі творами мастацтва, куды ўкладзеная фантазія чалавека, які віншуе. RF-ка мае свае асаблівасці – яна прыкладна памеру стандартнай паштоўкі, абавязкова мае літары RF, што паходзяць ад французскага выразу «pour feliciter» («каб павіншаваць») або італьянскага «per felicitare» («на шчасце»), а таксама нумар наступнага года і подпіс аўтара, часам – адрас. Вядома ж, так званыя «пээфкі» маюць надзвычай малы наклад (у ідэале павінен быць адзін асобнік, толькі для таго, каго віншуюць). У пачатку ды сяродзіне мінулага стагоддзя абмен «пээфкамі» быў настолькі распаўсюджаны, што выпускалася фотапапера, у якой на адвароце адразу быў аддрукаваны бланк паштоўкі (меліся месцы для адраса і маркі), заставалася толькі здрукаваць сваю картку, наклеіць марку ды кінуць у паштовую скрынку. Друкавалі на такой папе-

ры і звычайныя фота (верагодна, чытачы бачылі такія здымкі).

Прынцыповым адрозненнем «пээфак» ад сучасных спосабаў абмену фотавывамамі праз сацыяльныя сеткі ды іншыя выгоды інтэрнэту з'яўляецца тое, што ўсё адбываецца ў фармаце жывых стасункаў, «тут і цяпер». Гэта пляцоўка вольнай творчасці, выяўлення схаваных жаданняў, прастора для эксперыментаў, эпатажу і гульні. Тут можна рэалізаваць тое, што ў паўсядзённым жыцці было б не да месца, дзёрзка і не зразуметае шырокім гледачом.

Цяпер, у эпоху лічбавай фатаграфіі, калі ёсць разна-

стайныя камеры ды «Photoshop», цяжка здзівіць фотаздымкамі. Але стары (?) спосаб павіншаваць адметна прыцягвае. Таму 24 снежня ў мінскім Цэнтры сучасных мастацтваў у межах выставачнага праекта «Арт-Елкі 2014 – 2015» прайшла «RF-вечарынка».

Пад час імпрэзы можна было паглядзець рэтраспектыўную выстаўку лепшых «пээфак» перыяду «новай хвалі» беларускай фатаграфіі з калекцыяў Аляксея Ільіна, Сяргея Кажамыкіна, Уладзіміра Парфянка, а таксама абмяняцца з сябрамі і калегамі новымі карткамі RF.

Паводле інфармацыі арганізатараў

«3 Новым годам, з шчасцем новым!»

Уздоўж

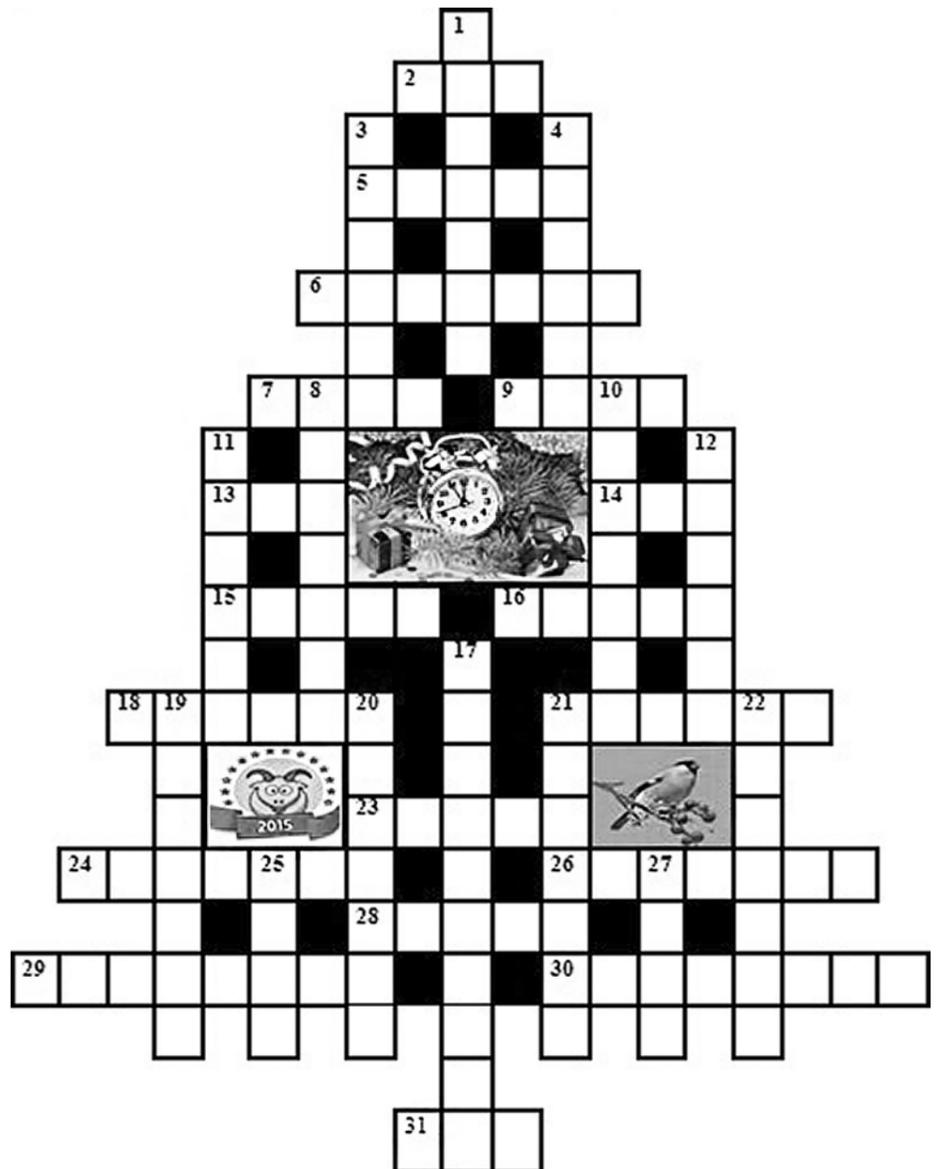
2. «3 Новым годам, з шчасцем новым! // Дай жа божа, гэты ..., // Каб успомніў шчырым словам // Працавіты ўвесь народ». З верша Якуба Коласа «На Новы год». 5. Моцнае захапленне, запал. 6. Спаборніцтва. 7. Здольнасць правільна ўспрымаць і аднаўляць музычныя гукі. 9. «Дзе ... рогам – // Там жыта стогам, // Дзе ... хвастом – // Там жыта кустом». З каляднай песні. 13. «Белым снегам замятае ... трывог, // Новы год спяшае і на мой парог». З верша У. Мазго «Снягурка». 14. «Дзед Мароз нёс свой ... // Ды паставіў ... у снег. // Снег ішоў, ішоў, ішоў, // Дзед свой ... і не знайшоў». З верша Т. Мушынскай «Мех, снег і смех». 15. Зімняя ... – дзеткам сарочка (прык.). 16. Тое, што выклікае здзіўленне. 18. «Блін у нас заўсёды смачны, // Але ... – найсмачней». З верша М. Геца «Дранікі». 21. Частка будынка, у якім памяшканні знаходзяцца на адным узроўні. 23. «– Не, не ...: – то сцяг калядны, // Япрук там смаліцца дзесь ладны». З паэмы Якуба Коласа «Новая зямля». 24. Млекакормячая жывёліна, выва якой упрыгожвае герб Аўстраліі. 26. Пасудзіна для варкі ежы. 28. ... на лета, зіма – на мароз (прык.). 29. Малодшая вучоная ступень. 30. Замярзанне вадаёма, утварэнне суцэльнага ледзянога покрыва. 31. «Снег – цішыні пасланнік, //

Снег бласлаўляе ...». З верша А. Лойкі «Балада снегу».

Упоперак

1. Так называлі калядоўшчыкі дзяцей гаспадароў хаты. 3. «... скрыпяць, // Марозы чуваць, // Ой, рана, рана, марозы чуваць». З каляднай песні. 4. Вытрыманая моцная гарэлка. 8. «Ой, ...-ладкі // Надыйшлі Калядкі. // Мы дзеля Калядак // Напаклі аладак». З верша А. Вольскага «Калядкі». 10. «3 Новым годам, што крыніцай // Новай пойдзе ў народзе, // Беларуская ...! // Беларускі мой народзе!» З верша Янкі Купалы «3 Новым годам!». 11. Гатунак шакаладу. 12. Агароднае зелле як корм для жывёлы. 17. «...-пушыначкі // Ляцелі матылькамі». З верша Змітрака Бядулі «Сняжынка». 19. Полацкая князеўна, дачка князя Рагвалода. 20. Агародніна, ласунак казы; паводле ўсходняга календара 2015 год – год Казы, таму, каб задобрыць гаспадыню года, ... абавязкова павінна быць на святочным навагоднім стале. 21. Лёгка баваўняная тканіна. 22. Мастак – паслядоўнік рэалізму. 25. Горад на Міншчыне, даўні сябра г. Дзяржынска. 27. «Станькаўскага лесу ...». Навагодняя праграма з гульнямі, карагодзі, якая ладзіцца штогод Цэнтрам агракультурызму «Станькава» з 20 снежня па 4 студзеня.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

СТУДЗЕНЬ

9 – Шыкін Васіль Кірылавіч (1915, Камянецкі р-н – 1999), жы-вапісец, творы якога захоўваюцца ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь, Брэсцкім краязнаўчым музеі, фондах Беларускага саюза мастакоў і інш., – 100 гадоў з дня нараджэння.

10 – Клімуц Яраслаў Іванавіч (1940, Мастоўскі р-н), літарату-разнаўца, крытык, аўтар метадычных дапаможнікаў для студэнтаў ВНУ – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – «Беларуская доля» (Вільня; 1915), грамадска-палітычная газета прагрэсіўнага кірунку ў Заходняй Беларусі, орган Беларускага пасольскага клуба – 90 гадоў з пачатку выдання (выходзіла да 1925 г.).

11 – Булінскі Андрэй Аляксандравіч (1910, Расія – 1984), кіна-аператар, які зняў першы каляровы фільм у Беларусі – «Дзеці партызана» (1954), заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі (1964), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1967) і Дзяржаўнай прэміі СССР (1949) – 105 гадоў з дня нараджэння.

11 – Ісачоў Аляксандр Анатольевіч (1955, Калінкавіцкі р-н – 1987), жывапісец, графік, аўтар твораў на біблейскія і міфалагічныя сюжэты – 60 гадоў з дня нараджэння.

11 – Кабац Эўгеніюш (1930, Ваўкавыск), польскі пісьменнік і перакладчык твораў беларускай літаратуры – 85 гадоў з дня нараджэння.

11 – Кавальчук Валерыі Віктаравіч (1955, Гомель – 2009), мастак-кераміст, аўтар працаў у галіне дэкаратыўнай і прамысловай керамікі, фарфору, роспісаў па эмалі – 60 гадоў з дня нараджэння.

11 – Радзівіл Ежы Фрыдэрык (1860 – 1914), прадстаўнік роду, пятнаццаты нявіжскі ардынат – 155 гадоў з дня нараджэння.

12 – Красоўская Раіса Ермалаеўна (1935, Мінск), артыстка балета, балетмайстар, заслужаная артыстка Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1984) – 80 гадоў з дня нараджэння.

13 – Адамовіч Багуслаў (1870, Мінск – 1944), мастак – 145 гадоў з дня нараджэння.

14 – Мікола Аўрамчык (Мікалай Якаўлевіч; 1920, Бабруйскі р-н), паэт, празаік, перакладчык, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы (1964) – 95 гадоў з дня нараджэння.

15 – Рагоўская Валянціна Георгіеўна (1935, Лоеўскі р-н), тэатральны і грамадскі дзеяч, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, выдатнік культуры СССР, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (1999), кавалер ордэнаў Ламаносава, Святой роўнаапостальнай княгіні Вольгі, Прападобнай Ефрасінні, княгіні Маскоўскай; уладальніца Ганаровага знака ЦК Беларускага прафсаюза работнікаў культуры – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Ратнікаў Геннадзь Васільевіч (1935, г.п. Шуміліна), мастацтвазнаўца, даследчык гісторыі беларускага кіно, лаўрэат прэміі Саюза кінематаграфістаў СССР (1985) – 80 гадоў з дня нараджэння.

15 – Румянцаў (Румянцаў-Задунайскі) Пётр Аляксандравіч (1725, Расія – 1796), расійскі ваенны і дзяржаўны дзеяч, генерал-фельдмаршал, удзельнік руска-турэцкіх войнаў 1768 – 1774 гг. і 1787 – 1791 гг., мецэнат, з 1775 г. уладальнік Гомеля – 290 гадоў з дня нараджэння.

16 – Пальчэўскі Алесь (Аляксандр Восіпавіч; 1905, Уздзенскі р-н – 1979), пісьменнік, аўтар аповесцяў, апавяданняў, замалёвак, перакладчык – 110 гадоў з дня нараджэння.

17 – Елісеў Міхаіл Герасімавіч (1940, Буда-Кашалёўскі р-н, – 1997), вучоны-гісторык, аўтар працаў па гісторыі Германіі, краінаў Еўропы, Азіі і Афрыкі – 75 гадоў з дня нараджэння.

18 – Айзенштат Меер Венецыянавіч (1895, Клецк – 1961), скульптар, творы якога захоўваюцца ў Траццякоўскай галерэі, – 120 гадоў з дня нараджэння.

Для святочнага стала

Прапануем чытачам «КГ» некалькі рэцэптаў беларускіх страваў з кнігі Юрыя Качука «Моц смаку: Беларуская кухня» (Беласток, 2010).

Селядзец па-зэльвенску

Складнікі: 1 селядзец, 1 марынаваны бурак, 1 цыбуліна, некалькі салёных агурочкаў, 50 г алею.

Селядзец ачысціць ад скуры і костак, нарэзаць кубікамі. Таксама кубікамі нарэзаць бурак і цыбулю. Усё злучыць, заправіць алеем. Зверху пакласці салёныя агурочки.

Бігас

Складнікі: 500 г свініны, 150 г вядліны, 30 г сушаных грыбоў, 150 г каўбасы, 3 ст. лыжкі здору, 500 г свежай капуста, 500 г кіслай капуста, 2 цыбуліны, 2 памідоры, 3 яблыкі-антонаўкі, 10 гарохаў чорнага перцу, 3 лаўровыя лісты, 1 галоўка часнаку.

Кіслую капусту дробна насячы, свежую капусту нашаткаваць, яблыкі і памідоры здрабніць, усё перамяшаць і патушыць да мяккасці з невялікай колькасцю вады. Грыбы адварыць і нарэзаць саломкай.

Мяса, вядліну і каўбасу нарэзаць, пакласці ў рондаль з добра нагрэтым здорам, абсмажыць з усіх бакоў, засыпаць перцам, здробненымі цыбуляй і часнаком, лаўровым лістом, дадаць тушаныя капусту, памідоры, яблыкі і грыбы, пасаліць і паставіць тушыць у духоўцы на 1 гадзіну або на пліце на слабым агні 1 1/2 гадзіны. Калі да канца тушэння на пліце вадкасць у бігасе пачне моцна выкіпаць, даліць трохі вару і давесці тушэнне да гатовасці.

Лічыцца, што чым большая колькасць відаў мясных прадуктаў, тым смачнейшы бігас.

Зразы хуткія

Складнікі: 500 г мяса, 2 цыбуліны, 100 г сметанковага масла, 200 г смятаны, перац, соль, 7 бульбін.

Мяса нарэзаць тонкімі кавалачкамі ўздоўж валокнаў, велічынёю з далонь і таўшчынёю да паловы сантыметра. Адбіць з абодвух бакоў, абкачаць у дробна насечанай цыбулі, змешанай з перцам і соллю, закруціць у трубку, пакласці на разагрэтую патэльню з маслам і смажыць, часта пераварочваючы, да гатоўнасці.

Потым заліць смятанай, закіпяціць і патрымаць на агні 2-3 хвіліны. Да зразаў падаць звараную бульбу.

Зразы святочныя

Складнікі: 800 г ялавічыны ці свініны, 30 г сушаных грыбоў, 350 г кураціны, 2 цыбуліны, 50 г чарнасліву, 50 г сыру, 100 г сметанковага масла, 1 яйка, 3 ст. лыжкі мукі, 3 ст. лыжкі тоўчаных сухароў, прыправы, соль.

Грыбы зварыць і падсмажыць разам з нашаткаванай цыбуляй. Вараную кураціну здрабніць, да яе дадаць чарнасліў, падсмажаныя грыбы і цыбулю, пасаліць, паперчыць, добра перамяшаць і прыгатаваць з гэтага начыння каўбаскі, якія абкачаць у цёртым сыры.

Мяса нарэзаць тонкімі кавалачкамі ўздоўж валокнаў, велічынёю з далонь і таўшчынёю да паловы сантыметра. Адбіць, пасаліць і паперчыць з абодвух бакоў. На кожны кавалак мяса пакласці каўбаску, загарнуць, замацаваць ніткамі ці шыпулямі. З дапамогай відэльца абмакнуць зразы ў сумесь малака, мукі і яйка, а потым абкачаць у тоўчаных сухарах. Падсмажыць на патэльні ў сметанковым масле да атрымання румянай скарыначкі. Давесці да гатовасці ў духоўцы, дадаўшы крышку грыбнага адвару.

Рагойш

Складнікі: Для цеста: 500 г мукі, 2 ст. лыжкі сметанковага масла, 15 г дражджэй, 200 г малака, 2 яйкі, 2 ст. лыжкі алею, цукар, соль.

Для начыні: 400 г дробна нарэзанага мяса запечаных курыцы ці гускі, 100 г падсмажанай цыбулі.

Малака нагрэць да тэмпературы не вышэй за 40°C, распусціць у ім дрожджы і ўсыпаць палову мукі. Падрыхтаваную рошчыну пакінуць у цёлым месцы на гадзіну. Калі аб'ём рошчыны павялічыцца ў паўтара-два разы і яна пачне патроху апускацца, дадаць соль, цукар, сметанковае масла, астатнюю муку і замясіць цеста. Цеста паставіць для закисання ў цёплае месца яшчэ на дзве гадзіны. Гатовае цеста выкласці на стол, пасыпаны мукой, падзяліць яго на два роўныя кавалкі, кожны з якіх раскачаць у пласт таўшчынёю прыкладна 3 см і пакласці ў іх сярэдзіну начынку, загарнуць, надаць форму рога. Рагойшы пакласці на бляху з алеем, змазаць узбітым яйкам, зрабіць праколы для выхаду пары і запячы ў духоўцы.

Падрыхтаваў Алесь САЧАНКА

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ МЕТЭАРАЛОГІЯ (заканчэнне артыкула). Многія з народных прыкметаў знаходзяць у наш час навуковае абгрунтаванне і тым самым узбагачаюць веды сучасных сіноптыкаў. Аднак шматлікія прагнозы надвор'я або парады, накіраваныя на яго перамену, абвргаюцца досведам, не нясуць практычнай карысці, уяўляюць толькі цікавасць пры вывучэнні народных вераванняў. Патрэба выклікаць тое ці інш. надвор'е нарадзіла ў свядомасці сялянцаў комплекс забабонаў, магічных дзеянняў, пазбаўленых рацыянальнага пачатку. Каб выклікаць вецер, трэба свістаць. Каб пайшоў дождж у засушлівую пару, сыпалі мак у калодзеж, заворвалі плугам высахлае рэчышча. А каб спыніў-

ся мароз, раілі налічыць 10 знаёмых лысых. Многія павер'і нарадзіліся ў выніку асацыятыўна-вобразнага мыслення і неслі неспраўднёную інфармацыю. Напр., калі пры вяртанні жывёлы з поля паперадзе ішла рыжыя ці белая карова, на наступны дзень прадказвалі яснае надвор'е, а калі чорная ці рабая – наадварот; калі трашчаць свечкі напярэдадні Калядаў ці Вялікадня, лета будзе з частымі перунамі і маланкамі. Існавала шмат інш. забабонаў. Веданне народнай метэаралогіі, актыўнае выкарыстанне яе рацыянальных прыкметаў, выпрацаваных цягам стагоддзяў, робіць вялікую паслугу чалавеку, выклікае яго пашану да продкаў, ад якіх у спадчыну дайшлі мудрыя веды аб прыродзе, выхоўвае любоў да роднага краю.

НАРОДНАЯ МУЗЫКА, музычны фальклор – песенная і інструментальная творчасць народа. Творы ўзнікаюць на аснове мясцовых традыцыяў, адлюстроўваюць калектыўна выпрацаваныя эстэтычныя прыкметы народа. У працэсе вуснай перадачы твораў кожнае пакаленне ўдзельнічае ў іх адборы, асэнсаванні, шліфоўцы. Народная музыка вядома ўсім гістарычным грамадскім фармацыям з часоў дакласавага грамадства і ўключае сучасны свет. Яна ахоплівае ўсе бакі жыцця народа: абрадавыя дзействы, святкаванні, звычаі, працу, адпачынак, побыт.

Вядучае месца ў беларускай музычнай культуры займае песенная творчасць, якая ахоплівае некалькі вялікіх гістарычных пластоў. Найбольш даўні ўтвараюць песні каляндарна-земляробчых і сямейна-абрадавага цыклаў. Каляндарна-земляробчы цыкл прадстаўлены на тэрыторыі Беларусі веснавымі гуканьнямі, каляднымі, шчадроўскімі, масленічнымі, валачобнымі, юраўскімі, купальскімі, пятроўскімі, жніўнымі, яравымі, ільнянымі, во-

сеньскімі песнямі, а таксама веснавымі і летнімі карагодамі, зімовымі гульнёвымі, веснавымі і летне-восеньскімі талочнымі песнямі; сямейна-абрадавы – радзіннымі і вясельнымі галашэннямі. Да гэтага ж цыкла далучаюцца і сямейна-побытавыя калыханкі. Змест песень характарызуецца найперш працоўнай земляробчай тэматыкай, пераплеценай з тэматыкай побыту і даўніх язычніцкіх святкаванняў, з вобразамі навакольнай прыроды (часта персаніфікаванымі). Нярэдка на пярэдні план выступаюць матывы міфалагічныя, баладныя (у купальскіх песнях), пазней – гістарычныя (у калядных), антыпрыгонніцкія (у жніўных). Вобразны лад песень вызначаецца маляўнічасцю (веснавыя, калядныя, вясельныя велічальныя) або элегічнасцю (восеньскія, вясельныя сіраце); псіхалагічная паглыбленасць спалучаецца з яркасцю побытавых замалёвак (жніўныя).

(Працяг артыкула будзе)